

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Я. І. Золотар, магістр кафедри української, іноземних мов та перекладу
Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет
економіки і торгівлі»

Н. С. Сухачова, к.філол.н., доцент кафедри української, іноземних мов та
перекладу Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»

Статтю присвячено дослідженню основних способів перекладу англomовних фразеологічних одиниць на українську мову; з'ясовано, що передача англomовних фразеологізмів виконується різними способами з застосуванням перекладацьких трансформацій з урахуванням їхньої функціональної ролі в тексті, структурної будови та контексту, в якому вони зустрічаються. Проблеми перекладу англomовних фразеологічних одиниць зумовлені специфікою їх семантичної структури, образним характером, національно-культурними особливостями. Доведено, що найкращим способом передачі фразеологічної одиниці є переклад за допомогою фразеологічного еквівалента. Виявлено, що незважаючи на велику кількість наявних лексикографічних джерел все ж існує проблема з пошуком фразеологічних відповідників під час перекладу художніх творів, що в свою чергу ускладнює роботу перекладачів.

Ключові слова: *способи перекладу, фразеологія, фразеологізм, фразеологічний еквівалент, художній дискурс.*

The article is devoted to the research of the main ways of translating English phraseological units into Ukrainian. It was proved that the translation of English phraseology is performed in different ways using translation transformations, taking into account their functional role in the text, structural structure and context. Problems of translation of English phraseological units in artistic discourse are due to the specifics of the semantic structure, figurative nature, national and cultural features. Equivalent translation is the best way for translating phraseological units. It was found out that despite the large number of available special phraseological dictionaries, there is still a problem of finding phraseological equivalents when translating works of art, which in turn complicates the work of translators.

Keywords: *methods of translation, phraseology, phraseological equivalent, phraseological equivalent, artistic discourse.*

Постановка завдання. Мова виконує роль мови інструмента формування та вираження думки в художньому дискурсі. На сучасному етапі розвитку лінгвістики проблема дослідження адекватного перекладу фразеологічних одиниць, які вживаються в художніх творах, набуває великої актуальності у зв'язку з усвідомленням необхідності вивчення мовної й культурної спадщини різних народів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною базою роботи послужили дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі лексикології, стилістики, фразеології, а саме: І. В. Арнольда, В. В. Виноградова, А. А. Потебні, А. А. Реформатського, Н. Д. Арутюнової, Н. Ф. Алефіренко, А. В. Куніна, І. А. Смирницького, Г. Б. Антрушиної, Р. П. Зорівчак та ін.

Метою статті є дослідження особливостей фразеологічних одиниць в англомовному художньому дискурсі та виявлення основних способів та труднощів їх перекладу українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Фразеологія розглядається як галузь науки про мову, що вивчає фразеологічну систему мови на її сучасному етапі та в розвитку. Предметом вивчення фразеології як розділу лінгвістики є вивчення природи фразеологічних одиниць та їхніх категоріальних ознак, а також виявлення закономірностей їх функціонування в мові.

Фразеологічні одиниці будь-якої мови відображають історичні надбання, побут та традиції, в яких накопичені знання, отримані у процесі розвитку певного народу. Жодна мова не обходиться без приказок, ідіом, крилатих виразів, які є об'єктом дослідження фразеології. Фразеологічний фонд органічно вписується в мовну картину світу будь-якого народу й реалізується за допомогою певних лексем, словосполучень, ідіоматичних висловів та інших вербальних засобів.

Фразеологізмам притаманна неповторність, своєрідність внутрішньої формою. Вони становлять собою складний феномен, який зображує не лише лінгвістичну складову певної конкретної мови, але й етнонаціональний та

історично обумовлений характер народу: життєві позиції народу, особливості національного характеру, духовного складу, культури, своєрідність етнічного побуту, традицій та звичаїв, історичного розвитку народу. Образність є важливою для з'ясування мовної картини світу та її бачення народом. Несучи номінативну функцію, фразеологічна одиниця називає процес, об'єкт чи явище за допомогою мовного знака, кінцевим результатом якого є мовна картина світу.

Розвиток фразеології як лінгвістичної науки порушив перед мовознавцями складну проблему зв'язку фразеологічної одиниці зі словом. Одні вчені вважають фразеологізми еквівалентними словами, інші вказують на їхнє співвідношення зі словом, замінюючи теорію еквівалентності теорією співвідношення фразеологічного поєднання зі словом. Справді, фразеологічна одиниця багато в чому схожа зі словом, але знак рівності між значенням фразеологізмів і значенням слів, з якими вони ототожнюються, як правило, поставити не можна. Семантична цілісність фразеологізму може бути встановлена через зіставлення його значення зі значенням складників його компонентів як окремих слів, а також виявлення особливостей його вживання в контексті [1, с. 158]. Фразеологізм відрізняється від слова своєю структурою: слово складається з морфем, а фразеологічна одиниця – це, насамперед, поєднання слів, об'єднаних за законами граматики тієї чи іншої мови. Компоненти фразеологічного звороту щільно пов'язані, характеризуються лексичною стійкістю, зберігаючи свій постійний склад.

Фразеологічний фонд будь-якої мови становить певну складність для перекладачів. Труднощі перекладу англomовних фразеологічних одиниць українською мовою зумовлені не лише розбіжностями граматичної будови англійської та української мов, але й складністю семантичної структури, образним характером, національно-культурною специфікою значення фразеологізмів.

Основними способами перекладу англomовних фразеологічних одиниць українською мовою є еквівалентний переклад, описовий переклад та калькування.

Безперечно, що найкращим способом передачі фразеологічної одиниці є її переклад за допомогою повного фразеологічного еквівалента, тобто одиниці, яка має однаковий денотативний зміст, сигніфікативне значення, однакове стилістичне забарвлення, схожа за лексичним наповненням та граматичною будовою, звичайно ж за умови існування такого еквівалента у мови перекладу. Р. П. Зорівчак фразеологічну еквівалентність розуміє як однакову образність, предметно-логічний, експресивно-емоційний і функціональний зміст та однакове структурно-граматичне оформлення [2, с. 50]. Повний фразеологічний еквівалент є однаковим за структурою, лексичними складниками, стилістичними характеристиками, значенням та образністю [3, с. 81], наприклад: *have a weakness for someone or something* – не вміти протистояти кому-небудь або чому-небудь, мати слабкість по відношенню до кого-небудь або чого-небудь; *have a good head on one's shoulders* – мати розумну голову на плечах; бути розумним, тямущим; *give someone a hand* – подати руку, допомогти кому-небудь. Такий спосіб переклад уможливорює не лише повне відтворення змісту, але й передачу образності й експресивності фразеологічної одиниці мови оригіналу.

Для відтворення образності оригінальної фразеологічної одиниці у мові перекладу, який немає еквіваленту в українській мові, перекладачі використовують дослівну передачу, тобто калькування. Слід наголосити, що такий спосіб не є фразеологічним перекладом, а є створенням нового образний виразу зрозумілого для реципієнта, наприклад: *an apple a day keeps the doctor away* – хто яблуко в день з'їдає, у того доктор не буває, *the rotten apple injures its neighbours* – одне зіпсоване яблуко псує всі інші; *a place in the sun* – місце під сонцем. Застосування калькування необхідне тоді, коли дослівна передача не може донести до реципієнта змісту фразеологізму повною мірою. Такий спосіб перекладу застосовується при передачі образних фразеологізмів з

метою збереження їх метафоричності. Застосовувати калькування можна також для передачі й окремих стійких виразів, однак слід переконатися, що вони будуть правильно зрозумілі читачами твору. Розглянемо фразеологічні одиниці, у складі яких є власні назви й які можуть бути перекладені за допомогою калькування: *meet one's Waterloo* (зазнати поразки), *to talk Billingsgate* (лаятися як перекунка), *to put on the Ritz* (розкішно вдягатися; *the Ritz* – назва мережі розкішних готелів), *all work and no play makes Jack a dull boy* (робота без відпочинку, марна справа; Том – популярне англійське ім'я з ХІІ століття), *every Jack has his Jill* (для будь-якого Джека є своя Джилл), у кожного голуба є своя горлиця.

У випадку, коли англійська фразеологічна одиниця не має еквівалента в мові перекладу, а дослівний переклад може призвести до неправильного розуміння, перекладачі мають застосовувати описовий переклад. Описовий переклад фразеологічних одиниць зводиться не до перекладу фразеологізму, а до його тлумачення, тобто пояснення його змістового наповнення. Розглянемо приклади таких фразеологічних одиниць, які потребують описового перекладу: *between the cup and the lip a morsel may slip* – не радій завчасно; *much water runs by the mill that the miller knows not of* – навколо нас відбувається багато незрозумілих речей; *not to know somebody from Adam* – не мати жодного уявлення про когось, нічого не знати про людину.

Часто перекладачі вдаються до комбінованого перекладу: спочатку застосовується калькування, а потім описовий переклад і український аналог для порівняння, наприклад: *to carry coals to Newcastle* – ніхто не возить вугілля в Ньюкасл / в ліс дрова возити; в криницю воду лити. Такий спосіб використовується у тих, коли український аналог не повністю передає значення англійської фразеологічної одиниці, або має інший особливий колорит місця й часу.

Описовий переклад фразеологічних одиниць зводиться до перекладу не самого фразеологізму, а його тлумачення, як це часто буває з одиницями, що не мають еквівалентів у мові перекладу. Під час описового перекладу

використовуються пояснення, порівняння, описи, тлумачення – всі засоби, що можуть передати у максимально зрозумілій формі зміст фразеологічної одиниці.

Обираючи конкретні перекладацькі трансформації перекладач має керуватися двома завданнями перекладу:

1) передача смислового наповнення фразеологізмів у конкретному контексті;

2) передача образності фразеологізмів.

Якщо перше завдання в разі якісного перекладу виконується практично на сто відсотків, то виконання другого завдання є вкрай складним, оскільки більшість фразеологічних одиниць не мають прямих еквівалентів у мові перекладу. Це зумовлено тим фактом, що вони мають локальну природу, тобто позначають поняття чи явища, які відсутні в інших лінгвокультурах, чи яких немає або вони називаються по-іншому.

Для досягнення максимальної адекватності перекладу фразеологічних одиниць необхідно використовувати та комбінувати різні способи та прийоми їх перекладу, а також перекладацькі трансформації.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. У результаті дослідження основних способів перекладу англomовних фразеологічних одиниць на українську мову з'ясовано, що передача таких одиниць виконується різними способами з застосуванням перекладацьких трансформацій з урахуванням їхньої функціональної ролі в тексті, структурної будови та контексту, в якому вони зустрічаються. Проблеми перекладу англomовних фразеологізмів у художньому дискурсі зумовлені специфікою їх семантичної структури, образним характером, національно-культурними особливостями. Доведено, що найкращим способом передачі фразеологічної одиниці є її переклад за допомогою фразеологічного еквівалента, який повністю збігається за значенням, граматичною будовою, лексичним складом, образним характером у мові оригіналу та мові перекладу. За відсутності фразеологічного еквівалента у мові перекладу перекладач повинен

використовувати калькування та описовий переклад, або ж застосовувати до комбінований перекладу.

Перспективний напрямок подальших досліджень вбачається в комплексному вивченні способів перекладу фразеологічних одиниць в фахових та нефахових дискурсах, а також укладання сучасних фразеологічних словників.

Література

1. Гусев В. Е. Эстетика фразеологии. СПб. : Издательство «Книга Наказаний», 2017. 386 с.
2. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. Львів : Вища школа, 1983. 173 с.
3. Комиссаров В.Н. Лингвистика перевода. Москва : Международные отношения, 1980 с. 165 с.